

Schaarste bezien door een filosoof

Volgens filosoof Rutger Claassen gaan we gebukt onder het 'economisch imperialisme'. In zijn boek *Het Eeuwig tekort* plaatst hij onze dagelijkse ervaring van schaarste en overvloed tegen een wijsgerig decor.

Johan Schaberg

De jonge filosoof Rutger Claassen schreef zijn doctoraalscriptie over hét centrale thema in de moderne economische wetenschap, schaarste. In zijn boek *Het Eeuwig Tekort* diept hij dat thema verder uit. Een van de eerste inzichten die hij aanbiedt, is dat schaarste als hoeksteen van de economie pas in 1935 is uitgevonden door Lionel Robbins van de London School of Economics. In een essay beloofde die een „radicaal nieuwe kijk op de economische wetenschap”. Geleerden die in de eeuwen daarvoor nadachten over wat wij nu economie noemen, waren in de eerste plaats (moraal-)filosofen. Zij speculeerden over de arbeid en de voortbrengsel van de mens in het licht van het ware, het goede en het schone. Economie als zodanig was nog geen wetenschap, maar een onderdeel van de wijsbegeerte.

Dat is wel veranderd, zegt Claassen, die van mening is dat wij gebukt gaan onder „economisch imperialisme”. Bijna alle maatschappelijke thema's worden gemeten langs

de lat van de economie, en geen macrobeleid of micro-investeringsbeslissing komt tot stand zonder haar fiat.

Met 'schaarste' bedoelen economen volgens hem iets anders dan 'concrete' schaarste, bijvoorbeeld een watertekort in een droge zomer. De schaarste van de economen noemt hij 'algemene' schaarste. Die treedt op wanneer iemand een keuze moet maken tussen óf dit óf dat. Omdat die zich overal en elke dag voordoet, ontwikkelt schaarste zich in ons bewustzijn tot een ontologisch gegeven, iets dat wezenlijk bij het leven hoort.

Waar komt die schaarste, of liever het schaarstebesef, vandaan? Claassen traceert het denken hierover vanaf Aristoteles, die waarnam dat sommige mensen nooit ophielden met schrapen. Dat kwam, vond hij, doordat zij geen besef hadden van *goed* en dus maar streefden naar *veel*. Eeuwen later stond voor Thomas Hobbes ieder mens ieder ander in de weg bij zijn streven naar bezit, macht en aanzien. De maatschappij als eeuwige strijd, en begeerte als motor van het overleven. Na hem vond David Hume dat we schaarste ervaren omdat we ons nog herinneren hoe het was toen er nog geen schaarste was, in het verloren paradijs. Met grote stappen via onder anderen Smith, Schopenhauer en Nietzsche komt Claassen vervolgens uit bij de twintigste eeuw, die Nobelprijzen wel aan economen toekende, maar niet aan filosofen.

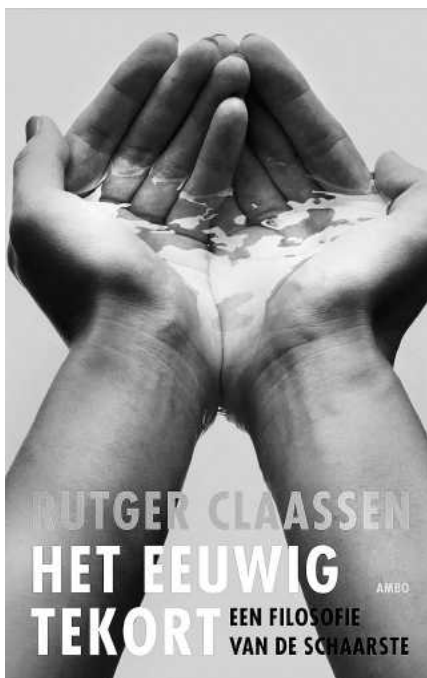
Komt schaarste voort uit de na-

tuur – zeg maar onze externe omstandigheden – of zit de oorsprong bij onszelf? Claassen haalt de Franse denker René Girard aan, die de theorie van de mimetische begeerte heeft ontwikkeld. Zolang er een ander is aan wie ik mij kan afmeten, en die dus tussen mij en mijn geluk staat, zal ik mij gemankeerd voelen, volgens Girard. Zo komt Claassen tot zijn centrale stelling: het oertekort voor de mens is het tekort aan erkenning door de ander.

Wat doen we hiermee? Claassen noemt twee stromingen met elk een verschillend antwoord. De klassieke, utilistische liberaal zal zeggen dat schaarste prima is. Elk individu zal trachten zijn eigen tekort op te lossen. De aristocratische asceet daarentegen zal van bovenaf een groot aantal behoeften als frivool bestempelen, kleedt iedereen in grijze pakken en lost de schaarste zo op. Beide tradities zijn volgens Claassen nog altijd springlevend. De antiglobalisten bijvoorbeeld menen te weten wat goed is voor allen – een aristocratisch standpunt. Anderen vertrouwen op de marktmacht van de consu-

ment, met de boycot als strijdmiddel voor het goede doel, en scharen zich zo in de utilistisch-liberale traditie.

Staat Claassen zelf ook ergens? Jawel, maar het is net alsof hij met een andere pen begint te schrijven als hij daarop komt. Hij haakt aan bij *The Human Condition* van Hannah Arendt, die stelt dat er drie vormen zijn van mense-

Omslag van 'Het eeuwig tekort'

lijke activiteit. *Labor*, ingegeven door noodzaak; *work*, wat schepend is en iets achterlaat voor anderen; en *action*, waarin de mens zich uitdrukt als uniek wezen. We zijn terechtgekomen in een tredmolen van produceren en consumeren, waardoor een steeds groter deel van ons leven is komen te liggen in de slavernijfeer van *labor*, noodzaak. De uitweg, schrijft Claassen, ligt in het opnieuw ruimte maken voor het niet-noodzakelijke en daar de vreugde van ontdekken. De enige die dit kan laten gebeuren is de mens *in action*.

Hij is ervan overtuigd dat „een filosofisch betoog begrijpelijk en relevant kan en moet zijn voor hen die zich buiten de muren van de filosofiefaculteiten bevinden”. Die aanspraak maakt hij ten volle waar. Ik vind dit een waardevol boek, vooral omdat het een reflectie biedt op mijn eigen economische en sociale gedrag. Dat lukt filosofische vakboeken zelden. Die zijn vaak geschreven door en voor specialisten, bovendien heb ik andere dingen te doen, zoals werken en spelen. Claassen plaatst mijn dagelijkse ervaring van schaarste en overvloed tegen een wijsgerig decor. Dat is winst, voor mij en ook voor de wijsbegeerte dunkt me. Socrates was altijd op de markt te vinden, niet in een specialistenwerkgroepje aan de Universiteit van Athene.

Rutger Claassen: *Het eeuwig tekort*, uitg. Ambo, ISBN 90 263 18421, € 19,95.